

Matjaž Babič, *Žgodovinsko glasoslovje in oblikoslovje latinskega jezika*, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Oddelek za klasično filologijo, Ljubljana, 2004 (recenzija)

Delo Matjaža Babiča *Žgodovinsko glasoslovje in oblikoslovje latinskega jezika* je izšlo kot univerzitetni učbenik, namenjen študentom latinskega jezika in književnosti, ali, kot pravi pisec v predgovoru (str. 1), je »pripomoček za predavanja iz predmeta Latinsko zgodovinsko glasoslovje in oblikoslovje«. Kot tak je pravzaprav pionirsko delo, saj gre za prvi učbenik s področja zgodovinskega jezikoslovja katerega od klasičnih jezikov, ki je v celoti izvorno slovensko delo. O tem priča že seznam osnovne literature s področja, ki jo navaja avtor (str. 2), in je takorekoč vsa tujejezična. Kot deloma primerljiv priročnik, čeprav s področja grškega zgodovinskega jezikoslovja, bi bilo možno omeniti samo še prevod dela P. Chaintraina *Grško zgodovinsko oblikoslovje*, (pripravil ga je prav pisec pričujočega dela sam), ki je pred leti zgolj kot interna izdaja izšel na oddelku za klasično filologijo.

Delo *Žgodovinsko glasoslovje in oblikoslovje latinskega jezika* je veliko več kot zgolj »pripomoček«, saj tematiko obravnava celovito in zaočkroženo, tako da je primerno za vse, ki jih področje utegne zanimati, ne le za študente latinskega jezika ali morda primerjalnega jezikoslovja. K razmeroma široki uporabnosti in berljivosti marsikaj prispeva ena izmed odlik dela, to je kar se da preprost, nadvse tekoč in lahko razumljiv slog, kar je na področju

ne le zgodovinskega jezikoslovja, ampak jezikoslovnih del nasploh, velika redkost in težko dosegljiv cilj. Med drugim si prizadeva za dosledno slovenjenje strokovnih izrazov, tudi tam, kjer so v obstoječih latinskih slovnica v rabi tujke; tako so na primer frekventativni glagoli »ponavljalni«, inkohativni »začenjalni«, kavzativni pomen je »povzročevalni« in intenzivni »krepilni«; pri novejših terminoloških rešitvah je vselej naveden tudi starejši izraz.

Kot je razvidno že iz naslova, pričujoči učbenik obravnava dve področji, latinsko zgodovinsko glasoslovje in oblikoslovje. Področji sta obravnavani ločeni v dveh osrednjih razdelkih knjige (*Glasoslovje* str. 32-105, *Oblikoslovje* str. 106-255). Vsako od večjih poglavij kot tudi podpoglavja, ki so prikazana v zelo natančnem kazalu (str. 265-285), uvede, kot je v zgodovinski slovnici pričakovano, prikaz stanja posameznih jezikovnih značilnosti v indoevropskem prajeziku, ki mu sledi obravnava razvoja znotraj latinščine. V tem pogledu učbenik seznanja bralca z dognanji sodobnega zgodovinskega jezikoslovja in jih uporabi na področju latinske zgodovinske slovnice.

Pri obravnavi razvoja znotraj latinščine pisec izhaja iz stanja v klasični latinščini, ki je bralcu gotovo najbližja, in ga najprej osvetli z vidika indoevropskega prajezika ter starejših obdobj latinskega jezika. Kot je znotraj zgodovinskega jezikoslovja nujno, so v obravnavo latinskih jezikovnih značilnosti pritegnjene vzporednice iz drugih, zlasti starejših indoevropskih jezikov (praslovanščine, stare indijščine, hetitščine

itd.). Zdi se, da v pričujočem delu prevladujejo primerjave latinščine s staro grščino, kar na svoj način prispeva k večji razumljivosti in preglednosti besedila, saj so bralci, ki jim je delo v prvi vrsti namenjeno (to je študentje klasične filologije), v največji meri seznanjeni seveda prav s starogrškim jezikom. Razlaga je vseskozi kar se da nazorna in razumljiva. K temu pripomorejo tudi preglednice in nenazadnje primerna velikost pisave ter potemnitve besedila. Posebej jasne, nazorne in zanimive so definicije, ne le pojmov s področja zgodovinskega jezikoslovja, ampak tudi splošno jezikoslovnih, kot so slovnični in naravni spol, oseba, »nepravilnost« v jeziku itd. V tem pogledu pričujoče delo prekaša marsikatero opisno slovnico.

Tako kot se vsako poglavje prične s stanjem v indoevropsčini, je zaključni del namenjen razvoju v pozni latinščini in na prehodu v romanske jezike. Na ta način dopolnjuje učbenik *Uvod v romansko jezikoslovje*, ki je ga je prav tako na Filozofski fakulteti izdal Mitja Skubic, prvič že leta 1989. (Tudi ta letnica kaže, kakšen manjko zapolnjuje pričujoče delo Matjaža Babiča.)

Oba osrednja razdelka, to je Glasoslovje in Oblikoslovje, povezujejo številne opombe, ki zlasti v drugem delu bralca usmerijo na ustrezna poglavja v prvem delu učbenika, in dokazujejo, da je zgodovinsko glasoslovje in oblikoslovje nadvse smiselno obravnavati v enotnem delu.

Nepogrešljiva za razumevanje tako zapletene snovi, kot je (latinsko) zgodovinsko glasoslovje in oblikoslovje, sta uvodni in zaključni del knjige. V uvodnem delu (str. 5–29)

so predstavljena osnovna izhodišča modernega zgodovinskega jezikoslovja, tako širšega indoevropskega kot ožjega latinskega, obdobja v zgodovini latinščine in njen odnos do drugih jezikov, ki so se v antiki govorili na Apeninskem polotoku, njen položaj med ostalimi indoevropskimi jezik, ter vprašanje, ki je pomembno zlasti s stališča zgodovinskega glasoslovja latinskega jezika, to je nastanek in razvoj latinske abecede. V zaključnem delu knjige (str. 256–285) z naslovom Dodatek pa je predstavljen odlomek iz spisa M. Capelle *De nuptiis Mercurii et Philologiae*, ki opisuje izgovorjavo posameznih latinskih glasov, in - kot najpomembnejši vir za preučevanje starejše latinščine – izbor iz najstarejših latinskih napisov; slednji (vseh skupaj je 15) so navedeni tudi v klasični latinski različici, ne le v izvorni, kar močno olajša njihovo razumevanje, in so posebej dragoceni, saj tovrstna besedila sicer niso najlažje dosegljiva. Delo tudi sicer odlikuje bogastvo gradiva. Ugotovitve modernega zgodovinskega jezikoslovja so namreč pogosto podkrepjene z neposrednimi pričevanji latinskih slovničarjev in drugih piscev.

Delo torej bralca v osnovi seznanja z dognanji zgodovinskega jezikoslovja na področju latinskega jezika, in na ta način z zgodovinskega vidika osmišlja številne slovnične lastnosti, ki jih opisne slovnice zgolj opisujejo. Vendar je gotovo zanimivo tudi v širšem smislu. Tako poglavje o glasoslovju na podlagi moderne znanstvene argumentacije prinaša celovit pregled izgovorjave latinščine v tako starejših kot mlajših zgodovinskih obdobjih, in tako ponuja odgovore

vsem, ki jih zanimajo tako splošno znana vprašanja s področja latinske slovnice kot je vprašanje »pravilne« izgovorjave. Nasploh je učbenik Matjaža Babiča *Zgodovinsko glasoslovje in oblikoslovje latinskega jezika* nepogrešljiv priročnik za razumevanje latinskih besedil. Še zlasti pravilno

razumevanje besedil, tudi literarnih, pisanih v arhaični latinščini, je brez tovrstnega priročnika takorekoč nemogoče. Lahko si želimo podobnih del s še drugih področij.

Jerneja Kavčič

K prevodu Aristotelovega spisa *O nebu* : beseda prevajalca na tiskovni konferenci ob izidu knjige

Spoštovani!

Pozdravljam vse, ki ste se z mano prišli veselit izida te knjige, kajti rojstvo – četudi je to rojstvo knjige – JE razlog za veselje.

Pozdravljam tudi one, ki so semkaj prišli, da s svojim budnim očesom premerijo in pretehtajo besede, zapisane v tej knjigi. In prav na tem bojnem polju se boste radi ali neradi morali soočiti s prevodom, pod katerim sem podpisan. Zato najprej nekaj besed v zagovor temu, zakaj sem se odločil pristopiti k temu projektu. Predvsem je šlo najprej za izziv, potem za preizkus vzdržljivosti, kasneje za načelo vztrajnosti. V približno tri obdobja tako lahko razdelim tudi potek prevajanja: v prvem obdobju (tudi najdaljšem) sem se prebijal skozi vsako besedo: marsikatera pot se mi je včasih zadelo preveč strma, preveč neprehodna in cilj preveč oddaljen, zato že kar neviden. Dvakrat sem si moral v tem času vzeti daljši odmor, da so se hudourniki prevajanja zlili v sicer večjo, a zato mirnejšo, globljo in obvladljivejšo reko misli, ki je – mirum auditu – dobivala celó zaokroženo

podobo. Morda najbolj čustven trenutek je zame bil, ko sem premagal še zadnji stavek zadnjega odstavka v 4. (zadnji) knjigi; pika, ki sem jo postavil takrat, je v sebi nosila težo vsega prevoda.

V drugem obdobju sem svoj prevod popravljal, a moram priznati, da z znanstvenega vidika morda celo na slabše, ker sem podlegel skušnjavi, pred katero je postavljen vsak prevajalec, namreč, da bi prevod naredil razumljiv, privlačen in berljiv. Rezultat teh prizadevanj (ki tako rekoč delujejo mimo prevajalca) je bil – recimo mu – literarni prevod, ki je v mnogočem ustrezal mojim pričakovanjem in željam. TODA govoriti o Aristotelovih spisih (POZOR: govorimo o spisih, ki so prišli do nas, ne o tistih, za katere celo sam Ciceron kaže nenavadno živo navdušenje) kot o razumljivih, privlačnih in berljivih je v najboljšem primeru delna (ali celo prikrojena) resnica, če ni celo zmeta. Zato tretje obdobje prevajanja ne nosi nič manjše teže, nič manjšega pomena pri končnem prevodu.

V tem obdobju sem intenzivno sodeloval z dr. Veselom, ki je moj prevod spet in spet »potegoval k tlom«, tako da je postajal bolj podoben izvorniku, da se je vedno bolj osvo-